

Bài 21. CON NGƯỜI VÀ MÔI TRƯỜNG ĐỊA LÍ

I. MỤC TIÊU CỦA BÀI HỌC

Sau bài học, HS cần :

- Nhận xét, phân tích ảnh, lược đồ (bản đồ) để nhận biết sự đa dạng của hoạt động nông nghiệp, công nghiệp.
- Nắm được các hoạt động sản xuất của con người đã tác động và làm thay đổi môi trường thiên nhiên mạnh mẽ.

II. NHỮNG VẤN ĐỀ CẦN CHÚ Ý CỦA BÀI HỌC

1. Trọng tâm của bài học

- Hoạt động sản xuất nông nghiệp và công nghiệp của con người và một số yếu tố ảnh hưởng tới sự phân bố của sản xuất.
- Thông qua các hoạt động trên con người đã tác động mạnh mẽ và làm thay đổi môi trường thiên nhiên bị thay đổi.

2. Nội dung chi tiết

- Phương pháp tổ chức cho HS làm việc cũng giống như hai bài trước. GV yêu cầu HS quan sát, nhận xét các ảnh, phân tích mối quan hệ nhân quả của các hiện tượng, sự vật địa lí để tìm hiểu và giải thích chúng.

- Ở mục hoạt động nông nghiệp với môi trường địa lí, các ảnh cho thấy hoạt động nông nghiệp diễn ra rất đa dạng. Con người khai thác các kiểu, loại khí hậu, các dạng địa hình khác nhau để trồng cây lương thực (lúa mì, lúa gạo), cây công nghiệp (bông), cây ăn quả (chuối) và phát triển chăn nuôi (nuôi cừu). Các hoạt động này diễn ra trên rất nhiều vùng lãnh thổ của bề mặt đất. Sự phân bố của chúng bị chi phối trước hết ở các điều kiện về nhiệt, ẩm, liên quan trực tiếp tới điều kiện khí hậu. Ví dụ lúa gạo chỉ được trồng ở đới nóng và ở nơi có nguồn nước dồi dào ; lúa mì phát triển ở đới ôn hoà, lượng mưa vừa phải v.v... Khi nhắc lại các điều kiện để phát triển từng loại cây trồng, vật nuôi, HS được củng cố các kiến thức về các yếu tố ảnh hưởng tới sự

phát triển và phân bố các ngành trồng trọt, chăn nuôi. Mặt khác, HS cũng nhớ lại cùng với lịch sử khai thác thiên nhiên, phát triển nông nghiệp, con người đã ngày càng mở rộng diện tích cảnh quan nhân tạo, làm biến đổi cảnh quan ban đầu, thường là rừng hoặc đồng cỏ. Bài trước đã đề cập tới mối liên hệ khăng khít của các thành phần tự nhiên. Khi một thành phần thay đổi (quan trọng và nhanh nhất là thành phần sinh vật) sẽ kéo theo sự thay đổi của các thành phần còn lại. Đây là lời cảnh báo đáng ghi nhớ khi chúng ta tác động vào tự nhiên để lấy đi của tự nhiên những gì ta cần, ta sẽ phải chịu hậu quả do thiên nhiên tác động lại, vào chính cuộc sống của mỗi con người, cộng đồng và toàn nhân loại.

Ở mục hoạt động công nghiệp với môi trường địa lí, GV cũng lưu ý tới khía cạnh sự tác động của hoạt động công nghiệp tới môi trường, làm cho nhiều vùng thay đổi diện mạo (hố khai thác, các núi đất đá được đắp lên từ các khu mỏ lộ thiên...), làm cho không khí, nguồn nước bị ô nhiễm nặng. Mức độ tác động thường có quy mô rộng lớn, ví dụ trong bối cảnh của việc khai thác dầu, chuyên chở tới nơi tiêu thụ và các nơi chế biến dầu, tiêu thụ dầu. Dầu mỏ đã đem đến cho loài người cuộc sống văn minh, rất nhiều chế phẩm của dầu mỏ tham gia vào cuộc sống hiện đại của con người, song nó cũng đem tới quá nhiều sự ô nhiễm, gây tác động xấu, nguy hại cho loài người.

III. CÁC THIẾT BỊ DẠY HỌC CẨN THIẾT

- Bản đồ tự nhiên thế giới.
- Bản đồ các nước trên thế giới.
- Tranh ảnh cảnh quan liên quan đến hoạt động sản xuất.

IV. GỢI Ý TIẾN TRÌNH THỰC HIỆN BÀI HỌC

Mục 1. Hoạt động nông nghiệp với môi trường địa lí

GV cho HS làm việc theo nhóm nhỏ, có thể tổ chức các nhóm mới để tạo không khí học tập, hấp dẫn HS. GV nên gợi ý HS liên hệ các kiến thức đã học để nêu lên những điều kiện tự nhiên cần thiết để phát triển các loại cây trồng, vật nuôi có trong ảnh. HS có thể nêu thêm các loại cây trồng vật nuôi khác để làm rõ hơn tính đa dạng của sản xuất nông nghiệp.

Trước khi trả lời ý 2 của câu 1, cho HS đọc đoạn văn trong SGK, qua đó HS thấy con người ngày càng tác động trên quy mô, cường độ lớn, tới môi trường tự nhiên. Nên phân công mỗi nhóm chỉ nhận xét 2 ảnh và gợi ý HS liên hệ với ngành nông nghiệp Việt Nam, tới tác động của sản xuất nông nghiệp lên môi trường.

Đối với mỗi loại cây trồng, vật nuôi, HS cần nêu thêm từ 3 đến 5 khu vực khác địa điểm của cảnh quan trong ảnh.

Mục 2. Hoạt động công nghiệp với môi trường địa lí

GV cần phân tích cho HS thấy tác động gia tăng nhanh chóng của hoạt động công nghiệp lên môi trường địa lí. Các hoạt động công nghiệp không bị giới hạn của điều kiện tự nhiên nhiều như nông nghiệp. Hoạt động công nghiệp có thể diễn ra ở bất cứ đâu khi con người thu được lợi nhuận. Điều kiện xã hội, kinh tế tác động nhiều hơn tới sự phát triển và phân bố các ngành kinh tế, trừ ngành công nghiệp khai thác nguyên, nhiên liệu. GV có thể cho HS trong lớp quan sát các ảnh của SGK và cùng trả lời các câu hỏi trong sách. Hình 21.2 cho thấy ngành công nghiệp khai thác mỏ, nhất là khai thác lộ thiên thường làm thay đổi diện mạo cả một khu vực. Để tránh làm hỏng môi trường tự nhiên cần san bằng hoặc trồng cây, xây hồ nước tạo cảnh quan mới cho khu vực, giữ cân bằng sinh thái. Hình 21.3 là quang cảnh khu công nghiệp luyện kim nhả khói lên trời làm ô nhiễm không khí.

Hình 21.4 phản ánh quy mô toàn cầu của ngành sản xuất, chế biến dầu mỏ. GV có thể liên hệ thêm các ngành khai thác than, quặng, ngành chế biến nguyên liệu khác ; từ đó cho thấy các hoạt động công nghiệp đa dạng cũng tác động mạnh mẽ đến môi trường tự nhiên.